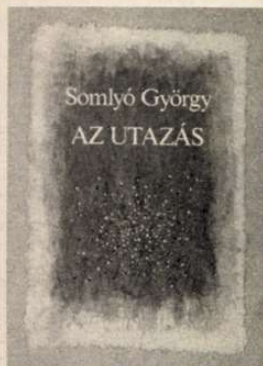

Könyv

AZ UTAZÁS

Somlyó György műfordításai

A bevezető megmagyarázza a cím szimbolikáját: Somlyó szerint jelképes, hogy a modern költészet nyitánya Baudelaire *Utazás* című verse. Hiszen utazás az „új” költészetnek évszázadosnál immár hosszabb története is, közel és távol, lenn és fenn, kint és bent, valóság és álom között. Az utazó kalandjának tekinti a fordító is a maga munkáját, „kutató-felfedező, élményszerző és élményátadó tevékenység”-nek.

A könyv tárgya a francia költészet Baudelaire-től napjainkig Somlyó legkedveltebb, legtöbbször bejárt, tehát legotthonosabb útvonala. Ismeri minden nagy állomását, a kisebbeket is, ahol csak a személyvonatok állnak meg, vagy távol esvén a vasútvonalaktól, csak autóval, netán gyalogosan megközelíthetők. A versolvasóknak az anyag java része ismerős, bár találkozhatunk benne új nevekkkel, címekkel is, melyek nemcsak Somlyó fordítói oeuvre-jében, de az egész magyar műfordítás-irodalomban is újak. A könyv főszereplői Cros, Mallarmé, Rimbaud, Apollinaire, Valéry, Tzara, Aragon, Desnos, Michaux, Follain, Guillevic, Deguy, Venaille — a kötet természetesen nem adhat más képet a francia költészetéről az eddig ismertnél, csak árnyalására vállalkozhat. Ezt szolgálják a jól tájékozott, egyperces esszészámba menő bevezetők is.

Nem könnyű olvasmány ez a 678 oldalas kötet — néha nehezen szabadul az olvasó az érzéstől, kevesebb több lett volna. De sokszor előveheti még, s mindannyiszor utazóvá válhat maga is. (Magvető)

Sík Csaba

HUNGÁRIÁBÓL MAGYARORSZÁG FELE Szemelvények Bél Mátyás műveiből

A magyarországi — közép- és kelet-európai — polihisztor tudós példáját gyakran idézzük, hatalmas életművét is sokszor emlegetjük, ám négy nyelven, kivált latinul írott munkái, még a megjelentek is hozzáférhetetlenek. Kéziratok hagyatéka pedig azon mód kiadásra vár. Az államismereti kutatások hazai kezdeményezőjének is tekinthető lelkes, tanár és történétíró, legfeljebb csak szemelvényekből és méltatásokból sejtett nagybecsű munkásságát ismereti meg most részletesebben a Tar-

nai Andor válogatásában és gondozásában megjelent csinos kis kötet.

Bél Mátyás életművét méltatva, az író háttérbe szorulásának okaként Tarnai egyebek közt fölemlíti, hogy a hátrahagyott életmű túlságosan is sokoldalú ahhoz, hogy egyetlen kutató a teológiától az alkímiáig terjedő munkásságát áttekintse és szakszerűen megítélje.

Am az író, — akinek egyaránt helye van a magyar és szlovák irodalomban, de a hazai németiség művelődéstörténete is megőrzi nevét —, hazánkban elsőként írt részletesen a paraszti életről, s elsőként ismertette alaposan a magyar agrárviszonyokat. E munkáiban gazdag forrást hagyott a néprajzi kutatóknak. Torzóban maradt életműve — megjelent és kiadatlan darabjai egyaránt, nagyobb figyelmet érdemelnének. Erre is emlékeztet a munkáiból készült és a *Magyar Ritkaságok*-sorozatban közölt áttekintő válogatás. (Szépirodalmi)

Kiss Károly

A VIHAR SZEME

Bólya Péter novellái

A negyvenéves, hatodik kötetéhez érkezett prózairó novelláit foglalja magában az igen jó válogatás. Módosítja azt a megrögzött képet, amit a lapkritikák Bólyáról kialakítottak. Eszerint ő a szépirodalmi tárca kellemes művelője. Élvezetes stílus, ám egy témájú, (szeszcentrikus) egyhúru szerző. Nagyszabású vállalkozásba nem fog. Regényötleteit elnagyolja. Állandó főhőse ráadásul mihaszna emberkerülő. Azt sugallja, hogy az élet értelmetlen.

Válogatott könyvből kiviláglik: semmi se fontosabb neki — napos és árnyoldalaival együtt —, mint a létező jelen. Bebizonyosul, hogy írásai erős, regényszerű összhátást keltenek. Arról tanuskodnak, hogy nem nézi ő sötétben a világot, hanem ropant érzékenyen tesz jó és rossz között különbséget. Megítélése szubjektív. Egyoldalúsága azonban az elfogulatlanoké, a bölcs tapasztalóké, a szembenézőké, a bátor türelmeseké. Rokonszenves tulajdona, hogy embertársaival előítéletmentes. Hangsúlyozottan mai alakjait megértéssel ábrázolja. Egyedül magával, mint hőssel szemben ironikus, kegyetlen, kíméletlen.

Feltűnő képessége, hogy (nemzedéktársai jó részének fontoskodó bőbeszédűségével ellentétben) kevés szóval ragad meg sok jelentésű helyzeteket. Irtózik a közönség untatásától. (Ami sok kollégája habozás nélkül megtesz.) Rengeg az ötlete. Ezért engedi meg magának, hogy ne keringjen egyetlen körül megszállottan, vagy öntelten. Számos novellája — tekintet nélkül terjedelmükre — emlékezetes, megdöbbentő, felejthetetlen.

Bólya Péter novellistaként az igazi futballistákra emlékeztet. Meglepő és célrátörő, villogó és kiszámíthatatlan; találatai védhetetlenül ülnek. (Szépirodalmi)

Iszlai Zoltán

NÉMET EMBEREK

Walter Benjamin
levélgyűjteménye

Keltük 1783-tól 1883-ig ível. Szerzőik közt ott van például Pestalozzi, Hölderlin, Schlegel, Goethe, Büchner vagy Metternich; címzettjeik közt

Kant és Nietzsche. Akad köztük családi, szerelmes és üzleti levél. Sorozatukat Walter Benjamin, az 1940-ben, emigrációban öngyilkos német filozófus még „pár perccel” Hitler előtt, 1931–32-ben állította össze, látta el kommentárokkal, s adta közre egy hazai lapban; könyvalakban e kis antológia Svájcban jelent meg 1936-ban, s bár nem kevés példány bejuthatott a náci Németországba, ott nem keltett semmiféle, semminek különös konsternációt. Mert valóban, a hősi gesztus, amit e levélgyűjtemény összeállítása rejt, sóhajnyi szinte. Walter Benjamin egyetlen kritérium szerint válogatott ki alig több mint kéttucat német levelet fél-száz éve, egy kétszáz éve kezdődött, száz éve zárult időszakaszából. Azt kereste „csak” bennük, hogyan tükröződik soraikban egy sajátos *emberi tartás*. Sokféle jellem, tehetség és alkak nyilvánul meg e levelekben; sokféle stílus továbbá, a tárgyszerűtől a fűtöttig és a sejtelmesig, meg a német filozófiai absztrakciókhoz kidolgozott nyelvi eszközökig. De a lényeg mindig csak egy. A levélíró tárgyát, mondandóját, érzelmét olyan tisztán, áthatóan látja és írja le, olyan megvesztegethetetlenül és önleplezően, hogy ezzel valami, az 1930-as években mind égetőbben hiányzó magatartás példájává emelkedik. Walter Benjamin arra utal előszavában, hogy a korszak, melyből a levelek valók, a polgárság fontos pozícióba kerülésétől addig tart, amikor a polgárság már csak őrzi e pozíciót, elveszítve a szellemet, melynek jegyében azt meghódította. Ám e korszakolást lássuk, de ne abszolutizáljuk. Mert, ha szorosan ragaszkodnánk hozzá, akkor ez az antológia inkább korfestő, történeti adaléktár lenne. Holott időtlen értékű emberi dokumentumok tárháza is. (Európa)

Lázár István

SZABAD VEGYÉRTÉKEK Horváth Péter regénye

Ritka — bár helyel-közzel előforduló — alkalom, hogy némely mai magyar film kereskedelmi sikere után egy-egy résen lévő kiadó utólag a közönség kezébe adja a téma *minőségibb* változatát; regény formájában. A drámaalkotói pályáját is szépen egyengető (például musica-eket és kintű hangjátékokat író) Horváth Péter esetében ez az időzítésérzék kamatozott. A *Szabad vegyértékek* ifjúsági kiadónk — bizonyos átfutás miatti késéssel — az olvasókhoz segítette. Kár, hogy a könyvben mincs rá határozott utalás: itt a *Vérszerződés* „sztorijával” találkozhatunk. Méghozzá nem is egy, hanem öt szemzőből megvilágítva, elbeszélve.

Mélyebbre hatol az események úgynevezett mögöttesébe az író, mint a mozikrimiben. Művének az sem hanyagolható előnye, hogy mind az ötször izgalmasan, elegánsan, fordulatosan nyomozza a bonyolódó sorokat. Főszereplőit, Szivákokt és Kozát szerencsére sok mozinézőnek nem kell bemutatni. A többi három személyt, a történetmesélő Mátét, egy Lukács nevű kisbeszűgőt, s a kritikátlanul éldegélő Katalint kevésbé jegyeztük meg magunknak. Most azonban — a beszédmodorukkal pompásan jellemző író révén — részese lehetünk a lelki életüknek. Valamennyien furcsa szerzetek. Van köztük javíthatatlannak látszó deviáns. Van, aki környezetének áldozata. Vannak végül az átmenetiek, akikből még minden lehet.

Valódi, tehát nem fölülről leereszkedő, kitanító regény lett a film-törtériből. Érvényesen beszél a veszendőkről, s a megmenthetőkről, az erősekről és erőszakosokról. Meg — áttételesen — azokról, akik értük munkálkodnak. Vagy, mint a felelős írók, nekik beszélve emelnek művészi szót — az érdekükben. (Móra—Kozmosz)

I. Z.

Film

HÁZASSÁG SZABADNAPPAL Színes magyar film

Van a MOKÉP-nek egy belső használatra készült kiadványa, amit a filmekkel foglalkozó hírlapírók sillabusznak neveznek. Ebben ismertetik a hazánkban bemutatott filmek fontosabb adatait és tartalmát. Nagyon hasznos kis kiadvány ez, mert sokszor ebből — kizárólag ebből — tudható meg, hogy miről is szól a film. Nos, előbb én is elolvastam a sillabuszt, aztán megnéztem Mészáros Gyula új magyar filmjét a *Házasság szabadnappal*, de egyikből sem tudtam felismerni az alkotók (?) vagy inkább készítőik, előállítók gondolatmenetét. Az úgynevezett mondani-valóról, műveltebbek szóhasználatára szerint üzenetről nem is beszélve. Persze, ha ez egy vigjáték, akkor az ilyesmi nem is szükséges. De ráadá-

sul nem is szórakoztam, hanem boszszankodtam, majd ezt követően szomorokodtam. Pedig, ami a képeket illeti, a színek kétségtelenül szépek, különösen azok számára, akik még nem láttak színes filmet. De a többi... Jól van, tudom én is, hogy szegény az ország. Anyagilag. Csak hogy itt az anyagi szegénység „begyűrűzött” a szellem és a szellemesség területére. A mi sajtónkban megengedhetetlen faragatlanságnak számít a szélsőséges kifejezések használata,